

Олена Шонь
Кандидат філологічних наук
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль

ХРИСТИЯНСЬКІ ТРАДИЦІЇ АМЕРИКАНСЬКОГО ПІВДНЯ У ТВОРЧОСТІ ФЛАННЕРІ О'КОННОР

Фланнері О'Коннор (1925-1964) — американська письменниця, одна з яскравих представників літератури американського Півдня. Її вважають одним із найбільш унікальних голосів, що народилися у 1950-х. Її творчість значним чином вплинула на розвиток сучасного американського “short story” і на літературний процес Америки в цілому. Творча спадщина письменниці складається з двох романів — “Wise Blood”, 1952, і “The Violent Bear It Away”, 1962, а також двох

збірок оповідань “A Good Man Is Hard To Find”, 1958 і “Everything That Rises Must Converge”, 1964. Місцем дії творів письменниці обрала рідний штат Джорджія, а також штат Теннесі, оскільки тут вона була оточена об’ємним матеріалом для своєї творчості. Її короткі оповідання народжувались із сюжетів, які вона бачила або чула навколо себе, із чуттєвого досвіду, розширеного досвідом уяви і домислу, поглиблених її проникненням до рівня алегоричного розуміння. Фланнері О’Коннор не намагалася надати місцям дії своїх коротких оповідань містичного або ритуального значення, не прагнула створити символічний Південний пейзаж. Вона пише про місцевість, яку знає, у своєму стилі “Південної готики” зі скромністю, що обеззброює. У її творах душа персонажа розкривається через його манери, думки, слова і дії, в конкретному оточенні, конкретній ситуації, в певному місці і в певний час, і тому повинна аналізуватися не поза ними, а через них.

Важливим чинником, що вплинув на формування світогляду Фланнері О’Коннор і на художній світ її прози, було її походження. Письменниці народилася у сім’ї з давніми і міцними католицькими традиціями, в той час як Джорджія була штатом так званого “Біблійного поясу”, де жили представники різних протестантських громад — Єпископальна церква, пресвітеріани, методисти, баптисти, — панувала атмосфера фанатичної вродженої релігійності і мандрівного проповідництва, а католицька церква вважалася чужинською сектою. Протестантизм на півдні відзначався тяжінням до пуританства, боротьба із Сатаною була тривалою і відчайдушною, спасіння вважалось особистою проблемою, що приходиться не через ритуал і таїнство, але через владну пристрасть до негайного протиборства з вічністю. Фланнері О’Коннор протиставляла цій атмосфері свої католицькі переконання і прискіпливо вивчала життя. Письменниці вважала, що на Півдні все ще шукали Христа, але Христос не був більше центром Півдня, і це викликало в неї обурення і бажання висміяти тих, хто у суперечках про істинність віри того чи того релігійного угруповання забував про головні ідеї християнства взагалі. Герої Фланнері О’Коннор не приймають умов повсякденного життя і намагаються висловлювати свій протест через жорстокі дії і помсту. Як вважає Л. Рубін, розглядаючи творчість письменниці через призму її релігійних переконань, фанатизм і мучеництво, що характеризує емоційний, апокаліптичний, примітивний

протестантизм периферійного Півдня з його відродженням, євангелістами, скрижалями, видіннями, провидцями і галюцинаціями, стали в її прозі неграмотним, наївним пошуком духовного існування у самовдоволеному і матеріалістичному світі. Але, хоча Південь слугував як місце дії прози Фланнері О'Коннор, католицизм дозволив їй переступити рамки регіоналізму і розкрити проблеми узагальнено.

Майже у всіх її оповіданнях центральний конфлікт передбачає конфлікт з Ісусом Христом, який для персонажів є особою, що знаходиться близько до них, з ним вони ведуть особистий діалог, часто відвертаються від нього або погрожують так зробити. Так звані гротески Фланнері О'Коннор — найчастіше окремі душі, просякнуті релігійними почуттями різного роду. Її персонажі часто функціонують у ролі сурогатного Христа або кидають йому виклик, щоб самоствердитися.

Фланнері О'Коннор демонструє глибоке зацікавлення проблемою добра і зла, і її бачення набуває всеохоплюючих пропорцій, а не лише суто соціальних чи регіональних. Багатогранний інтерес письменниці, її південне походження і досвід, її глибоко релігійна натура і начитаність у теології зробили її короткі оповідання надзвичайно суперечливими. Твори Фланнері О'Коннор подекуди наслідують зразки фольклорних оповідей, де привабливі, шалені, і часто гротескні персонажі зображені з розмовним гумором.

Об'єктами зображення її малої прози є бідні, немічні, або соціально обмежені персонажі, показані в абсурдних і жорстоких ситуаціях, щоб виявити духовну вбогість і скалічений розум сучасного світу. Образи і ілюзії, якими живуть персонажі письменниці, і її власна вдумлива релігійна серйозність робили її схильною до примхливого символізму, але вона настільки була заглибленою у внутрішнє життя людей, що це ніколи не виглядало нав'язливим. Її персонажі завжди самотні в силу обставин, і те, що видається дивним у їх характерах, виникає з глибокого відчуття їх морального конфлікту.

Критики творчості Фланнері О'Коннор вважають, що поєднання жалю і страху в її відображенні дійсності і невідворотній рух її персонажів до трагічного фіналу відповідають традиціям давньогрецьких трагедій. Гротескні сцени в її прозі покликані довести, що, якщо людина може розуміти жах і комічні інверсії, вона

не вдасться до самозакоханості, а буде розрізняти правду і брехню і, отже, стверджувати свою власну людяність. Фланнері О'Коннор має глибоке відчуття сутності Диявола, а точніше, множинності дияволів у сучасному світі. Письменниця наголошує, що Сатана існує у повсякденному житті, є постійно присутньою силою в ньому. Вона вважає, що протистояти Дияволу можуть тільки ті, хто стоїть поза благополучною громадськістю, відмовляється від компромісів і пристосування, сповідує вогонь і чуму, оскільки лише вони вірять у спасіння і реально відчувають сили зла. Вона намагається показати насильство, що зароджується в буденних низьких думках, і це, на її думку, повинне викликати найбільший жах у читача. Жах розглядається нею як засіб духовного або психологічного очищення, який може знищити, але який змінює життя людини. Всі ці чинники зумовили вибір письменницею гротескного гумору і іронії як форм зображення. Проте, хоча твори Фланнері О'Коннор гумористичні і іронічні, її вважають однією з найбільш серйозних і глибоко релігійних письменників ХХ століття.

Критики творчості Фланнері О'Коннор зазначають, що гротеск — це поезія хаосу, яка виникає тоді, коли руйнуються традиційні категорії. Християнський письменник вірить, що гріх і гротеск поєднуються, тому що гріх порушує всесвітній порядок. Коли грішник гордий, він порушує великий ланцюжок буття, він виходить зі своєї духовної сфери і у спробі піднятися до вершини Бога падає у прірву.

Короткі оповідання Фланнері О'Коннор часто починаються з появи комічного персонажа, який захоплюється фантазіями про свою моральну чи соціальну зверхність, або помилковим відчуттям реальності речей. Потім цей персонаж вступає у взаємозв'язки з іншими персонажами і ситуаціями, внаслідок чого відбувається його переродження.

У короткому оповіданні “The Lame Shall Enter First” Фланнері О'Коннор продовжила тему, розпочату ще в романі “The Violent Bear it Away”. Головні персонажі — соціолог Шеппард, директор центру відпочинку, вдівець, і його флегматичний син Нортон, який сумує за померлою матір'ю і ще більше впадає у відчай від розмов батька про те, що мати пішла назавжди, її більше немає, отже, Нортону вже час припинити горювати і почати думати про інших. Сам містер Шеппард не звертає уваги на сина, він спрямовує її на

неповнолітнього злочинця Джонсона, який пишається своїми злочинами і не бажає виправлятися, тому і опирається всім намаганням містера Шеппарда перевиховати його. Їх конфлікт перетворюється в битву, випробування сили між протилежними розумами, волями, міцністю і основними вірами. Джонсон зображений письменницею як злий демон, який, однак більше здатний виконати роль спасителя дитячої душі, ніж вчений педагог Шеппард. Джонсон, на відміну від логічних викладок містера Шеппарда, пояснює Нортону, що його мати потрапила на небо, тим самим подавши йому надію, що колись у кращому житті він зустрінеться з нею, тому зрадлий хлопчик цілими днями дивиться в телескоп, виглядаючи її.

Коротке оповідання “Revelation” було написане Фланнері О’Коннор в останній рік її життя. Воно стало своєрідним підсумком того, що намагалася висвітлити письменниця у творчості. Це коротке оповідання є метафорою бачення всіх її творів, промовистим образом її самої як митця і вражень, які її твори справляють на читачів, і, нарешті, портретом сили характеру, віри, надії і любові, наперекір усім ударам і перед лицем смерті.

Дія короткого оповідання відбувається у приймальній лікаря, де чекають прийому персонажі, які належать до різних суспільних прошарків. Головна дійова особа твору — самовпевнена і самовдоволена сільська святенниця місіс Терпін, яка сприймає і класифікує інших за власною чітко продуманою схемою, наділяючи кожного власною “родовою назвою” — “біла голота”, “стильна жінка”. Однак самовпевненість місіс Терпін зникає, коли Мері Грейс, потворна донька “стильної жінки”, не в змозі далі мовчки слухати самовдоволених коментарів місіс Терпін, кидає в неї книгою із символічною назвою “Розвиток людини” (“Human Development”) і кричить: *“Go back to hell where you came from, you old wart hog”*. Сатиричне імпліцитне порівняння місіс Терпін з бородавочником не випадкове. Бородавочник — потворна тварина, рід диких свиней, що живуть в Африці, і в порівнянні простежується алюзія на обмеженість і потворність — не фізичну, а духовну — головної героїні. Думка про це переслідує місіс Терпін по дорозі додому, не дає їй спокою навіть тоді, коли вона займається буденними домашніми справами, і врешті виливається в її монологі до Бога, який вона виголошує в тому ж хліві для свиней, яким вона так

пишається. Цей епізод — квінтесенція всіх творів Фланнері О'Коннор, її бачення того, що правильні і самовдоволені члени суспільства, позбавившись показних чеснот, разом з великим натовпом абсурдного людства також прямуватимуть до раю.

Отже, у творчості Фланнері О'Коннор знайшли відображення християнські традиції американського Півдня, особливості її власних релігійних переконань. Особливості світогляду письменниці вплинули на вибір тем, центральних конфліктів, персонажів її творів, а також мовних засобів зображення.